

جذابیت و حقایق زندگی کوسه ها

اعماق اقیانوسها، جهانی مملو از رمز و رازهایی است که همیشه تمامیت خود را حفظ کردهاند. در این جهان عجیب و غریب، حیواناتی وجود دارند که با ویژگیها و رفتارهایشان، از جمله تاثیرگذارترین و دلبستهترین موجودات این محیط محسوب می‌شوند. کوسه‌ها، این بزرگان اعماق، با هیجان و حیرت، همیشه موضوع مطالعات و تحقیقات بسیاری بوده‌اند. در این مقاله، به بررسی جذابیتها و حقایق پشت پرده زندگی کوسه‌ها در اعماق دریا خواهیم پرداخت.

اقیانوسها ۷۰ درصد از سطح زمین را پوشش و بیش از ۳۳ هزار گونه از ماهی‌ها را در خود جای داده‌اند که از این تعداد نزدیک به ۴۰۰ گونه کوسه ماهی هستند. برخلاف تصور عموم مردم، کوسه ماهی‌ها جانوران بسیار بی‌آزار هستند و از چهارصد گونه آن تنها سه گونه می‌تواند برای انسان خطرناک باشد.

مدتها پیش از به وجود آمدن دایناسورها، کوسه‌ها فرمانروای آب‌ها بودند. آنها نخستین بار بیش از ۴۰۰ میلیون سال پیش شکل گرفتند. کوسه‌ها در رودخانه، دریا و اقیانوس‌ها زندگی می‌کنند. این شکارچیان حیرت‌انگیز با خوردن موجودات ضعیف و زخمی، در بالای چرخه غذایی دریایی قرار می‌گیرند. آنها با این کار به حفظ تعادل در سیستم طبیعت کمک می‌کنند. هنوز همه انواع کوسه ماهی‌ها شناخته نشده است و دانشمندان همچنان گونه‌های جدیدی از آن‌ها را کشف می‌کنند.

کوسه ماهی یکی از آبزیان نسبتاً بزرگ است. اندازه کوسه‌ها بسیار متفاوت است و کوسه‌هایی به طول بیست سانتی متر وجود دارند تا کوسه‌هایی که به اندازه یک اتوبوس هستند! نوعی از آن‌ها نهنگ کوسه نام دارد و طولش به بیش از دوازده متر می‌رسد، اسکلت کوسه برخلاف سایر ماهی‌ها از استخوان تشکیل نشده است بلکه از جنس غضروف و نرم است.

کوسه قوی‌ترین حس بویایی را در میان آبزیان دارد و این حس به مقیاسی ۱۰۰ میلیون است، یعنی آنکه می‌تواند بوی خون را در میان آبی برابر با یک میلیون بیشتر بر حجم آن خون به سادگی تشخیص دهد. به عبارتی دیگر اگر کوسه‌ای را در استخر شنا رها کنید و یک قطره خون در آن استخر بچکانید، کوسه محل دقیق آن قطره خون را به سرعت شناسایی می‌کند و به همین دلیل است که ماهیان و آبزیان زخمی و ناتوان را به راحتی شناسایی و شکار می‌کند. کوسه‌ها علاوه بر بویایی، حس بینایی و شنوایی بسیار خوبی نیز دارند.

کوسه‌ها نسبت به اندامشان سر بزرگ و مغز بزرگی هم دارند اما چندان باهوش نیستند چرا که بخش یادگیری و فکر کردن مغزشان بسیار کوچک است. سرعت شنای معمولی کوسه ۸ کیلومتر در ساعت است اما اگر بخواهد می‌تواند تا ۵۵ کیلومتر در ساعت هم شنا کند. موتور محرکه کوسه برای شنا کردنش دمش است.

برخی از کوسه‌ها و از جمله کوسه سفید و ببر کوسه چند ردیف دندان موازی دارند. رعب‌انگیزترین نقطه کوسه دندان‌هایش هستند. این دندان‌ها به صورت مرتب می‌افتند و دندان‌های جدیدی جایگزین شان می‌شود. یک کوسه در عمرش تا سی هزار دندان در دهانش می‌روید. در بسیاری از نقاط دنیا موج دریاها دندان‌های افتاده کوسه‌ها را به ساحل می‌آورد.

کوسه‌ها بعد از هر وعده غذایی که می‌خورند بسته به اندازه طعمه‌ای که خورده‌اند سیر می‌شوند و از سه روز تا شش ماه دیگر هیچ شکاری انجام نمی‌دهند. کوسه طعمه‌اش را گاز محکمی می‌زند تا دچار خونریزی شود و آرام بمیرد. بعد به سوی طعمه رفته و آن را می‌خورد.

برخی از کوسه‌ها پالاخور یعنی تصفیه خوری یا فیلتری خوری می‌کنند. به این شکل که حجم عظیمی از آب را می‌بلعند، موجودات ریز موجود در آن را جدا و پالایش می‌کنند و می‌خورند و دوباره آب را بیرون می‌دهند. یک نهنگ کوسه در عرض یک ساعت دو میلیون لیتر آب دریا را می‌بلعد تا در آن بتواند به اندازه دو کیلوگرم موجودات کوچک دریایی را جدا کند و بخورد.

برخی از انواع کوسه‌ها از لاشه‌ها تغذیه می‌کنند. آن‌ها در کف دریا منتظر می‌مانند تا جانوری، چه ماهی و چه چیز دیگری بمیرد و لاشه آن به کف آب بیاید. بعد این کوسه‌ها می‌روند و لاشه جانداران را می‌خورند.

کوسه هایی که از انواع کوچک هستند خودشان توسط کوسه های بزرگتر یا ماهیان و نهنگ ها شکار می شوند . اما کوسه سفید که اندازه ای بزرگ دارد سلطان دریاهاست و چیزی او را شکار نمی کند جز انسان

به طور کلی کوسه ها از انسان می ترسند و شکل انسان و نوع شنا کردنش که برای آبزبان صدای عجیب و ترسناکی را ایجاد می کند کوسه ها و دیگر آبزبان را فراری می دهد

به جز کوسه سرچکشی و دو سه نوع کوسه دیگر کوسه ها علاقه ای به زندگی جمعی ندارند و تنهایی را بر هر چیز دیگری ترجیح می دهند . کوسه های نر و ماده نیز بعد از جفتگیری از هم جدا می شوند

کوسه ها اغلب تخم گذارند اما انواعی از آن ها تخم را در شکم خود نگه می دارند و عملاً بچه زا هستند . بین شش هفته تا ده ماه طول می کشد که بچه ها از تخم بیرون بیایند

کوسه ها خانه و محل زندگی ثابت و دائمی ندارند ولی هر کدامشان محدوده ای دارند که اجازه نمی دهند رقیب واردش شود . هنوز معلوم نیست که کوسه ها چگونه محدوده خود یا رقیب را مشخص و یا شناسایی می کنند

معروف ترین و رعب انگیزترین عضو خانواده کوسه ها را می توان کوسه سفید عنوان کرد که چهار تا پنج متر طول دارد و از یک ماشین سواری بزرگ تر است . کوسه سفید بیشتر از هر نوع دیگری از کوسه ها به انسان حمله کرده است . کوس سفید را نمی توان در آکواریوم یا فضایی بسته نگهداری کرد چرا که بعد از چند روز خواهد مرد

کوسه سفید آن چنان هم که می گویند خطرناک نیست در واقع خطرناکترین نوع کوسه ها ببر کوسه ها هستند ، ببر کوسه سه تا شش متر طول دارد و یک شیر دریایی را با یک گاز زدن ناگوار می کند ببر کوسه به همه جانداران دریایی حمله می کند و همه چیز خوار است ، از ماهی و لاک پشت و هشت پا گرفته تا دلفین و نهنگ و حتی سایر ببر کوسه ها

ببر کوسه نیز مانند کوسه سفید برخی اوقات به انسان حمله می کند و به این دلیل است که ببر کوسه هر جسمی را بر سر راه خود ببیند می خورد . در شکم برخی از ببر کوسه های صید شده اجسامی از قبیل لاستیک ماشین ، بشکه نفت ، بطری خالی ، پارچه ، چوب ، ذغال سنگ و حتی میله های فلزی را نیز یافته اند

دسته سوم از کوسه هایی که برای انسان می تواند خطرناک باشد گاو کوسه است . گاو کوسه از معدود کوسه هایی است که در آبهای شیرین و در رودخانه ها زندگی می کند

عمر کوسه ها نیز متفاوت است . برخی از انواع کوسه ها مانند نهنگ کوسه تا دست کم صد سال عمر می کنند . کوسه ها فامیل های معروفی هم دارند مانند سفره ماهی ها و شمشیر ماهی ها

خطر انسان ها برای کوسه ها خیلی بیشتر از خطر کوسه ها برای انسان ها است . برخی از انواع کوسه ها به قدری بی آزار و آرام هستند که می توان آنها را به راحتی با دست لمس کرد

در بسیاری از کشورهای جهان ماهیگیران به طور مشخص به صید کوسه می پردازند و آن را برای پوست ، گوشت ، باله و جگرش شکار می کنند . جگر کوسه بسیار چرب است و از آن روغن خاصی به دست می آید . در آبهای آمریکا که سنگ کوسه ها در حجمی انبوه و به شکل گله ای زندگی می کنند ، صیادان آنها را شکار می کنند و بعد از صید آن ها را خشک کرده تا به عنوان سوخت و هیرم از آنها استفاده کنند

یونانیان باستان نخستین مردمی بودند که درباره انواع کوسه ها و نوع زندگی شان مطالعه کردند . آن ها نخستین مردمی بودند که پی بردند کوسه ها ممکن است به انسان نیز حمله کنند

برخلاف تصور عموم مردم هیچ کوسه ای بی دلیل به انسان حمله نمی کند و از میان چهارصد گونه کوسه تنها سه گونه به نام کوسه سفید ، ببرکوسه و گاو کوسه می تواند به انسان حمله کند و این سه نوع کوسه نیز بسیار به ندرت به انسان حمله می کنند

هنوز به طور دقیق برای دانشمندان مشخص نشده است که چرا کوسه ها به انسان حمله می کنند؟ برخی از دانشمندان معتقدند که کوسه ها مانند هر موجود گوشتخوار دیگری وقتی از شدت گرسنگی در حال مرگ باشند به طور طبیعی برای زنده ماندن چاره ای جز شکار هر موجودی که برایش قابل خوردن باشد ندارند . برخی دیگر از دانشمندان نیز این نظریه را رد می کنند و معتقدند که سه نوع کوسه مذکور زمانی به انسان حمله می کنند که تصور کنند انسان به قلمروی آنها تجاوز کرده است و یا آن که انسان را و حتی قایق های کوچک را با ماهی های بزرگ و یا سیل و فوک دریایی اشتباه بگیرند

انسان به دلیل آنکه موجودی آبروی نیست و زیر آب قادر به نشان دادن واکنش سریع و دفاع از خود و یا فرار سریع از دست خطر نیست ، همیشه در آب نسبت به کوسه احساس ترس و وحشت می کند

داستان ها و فیلم های که ما درباره کوسه شنیده و دیده ایم در مورد خطر کوسه ها به شدت اغراق کرده اند . سالیانه فقط حدود پنجاه مورد حمله کوسه ها به انسان گزارش می شود که کمتر از چهار مورد آن منجر به مرگ شده اند . وحشتناک ترین واقعه حمله کوسه ها به انسان در جنگ جهانی دوم و در سال ۱۹۴۵ رخ داد که در جریان آن جنگ یک رزمناو در اقیانوس آرام مورد اصابت اژدرهای ژاپنی قرار گرفت و در حال غرق شدن بود . نزدیک به هزار سرباز آمریکایی برای نجات خود با پوشیدن جلیقه نجات به درون آب پریدند اما قبل از آنکه نیروی کمکی به آنها برسد ، ناگهان گله ای عظیم از کوسه ها به آنها حمله کردند

دانشمندان معتقدند که این کوسه ها سربازان را با گله ای از سیل ها و شیرهای دریایی اشتباه گرفته بودند و کوسه ها پس از آنکه چند تکه از گوشت انسان را خوردند متوجه اشتباه خود شدند . آنها بعد از پی بردن به خطای دید خود ، جسد انسان را رها کرده و آنچه را هم که خورده اند بالا آوردند اما متأسفانه دیگر دیر شده بود و در این فاجعه خونین ششصد سرباز آمریکایی را تکه تکه کردند

بهترین راه برای پرهیز از خطر کوسه مهاجم روبرو نشدن با آنهاست . این کوسه ها بیشتر در سواحل شمال و شرق آمریکا ، جنوب آفریقا و شمال و شرق استرالیا زندگی می کنند

اگر خطرناک ترین نوع کوسه هم با انسان روبرو شود ، فرد کافی است که خونسردی خودش را حفظ کند . دست و پا نزد و سر و صدا نکند و به آرامی به سمت ساحل یا قایق شنا کند . به محض آن که فرد شناگر از شدت وحشت کنترل خودش را از دست بدهد و شروع به دست و پا زدن و شنای سریع کند و یا داد و فریاد راه بیندازد کوسه به سرعت او را با یک سیل دریایی اشتباه می گیرد و ممکن است به سوی او حمله کند

کوسه آبروی باهوشی نیست و قدرت تجزیه و تحلیل چندانی ندارد . در واقع حمله کوسه به انسان بیشتر به دلیل این است که درک و تشخیص درستی ندارد و فرق بین یک انسان را با یک فوک یا شیر دریایی وحشت زده متوجه نمی شود ولی به محض آنکه متوجه اشتباهش شود ، راهش را می گیرد و می رود . کوسه ها همچنین از زیر آب ، تخته های موج سواری ورزشکاران را نیز با ماهیان لذیذ و سیل و شیرهای دریایی اشتباه گرفته و به آنها حمله می کنند

در آبهای جنوبی ایران یعنی در خلیج فارس و دریای عمان انواع کوسه کوچک و بزرگ زندگی می کنند . کوسه ها برخی اوقات در جستجوی غذا وارد رودخانه های جنوبی ایران مانند اروندر ، هندیجان ، بهمینشیر و کارون نیز می شود . البته در سالهای اخیر بنا به دلایل مختلف ورود این کوسه به رودخانه های کشورمان بسیار نادر شده است . همچنین در جنوب کشورمان کارخانه هایی هم هستند که بطور اختصاصی مشغول تولید محصولات مختلف از کوسه هستند .

همه عکس هایی که کوسه ها را در حال حمله به انسان نمایش می دهند در واقع صحنه هایی از فیلم های سینمایی هستند و هرگز واقعیت ندارند . حتی کوسه های غیرقابل اعتماد و مهاجم نیز کاری به انسان ندارند ، جز در مواردی بسیار خاص و خیلی نادر

فیلم سینمایی آرواره ها که در سال ۱۹۷۵ ساخته شد تصویری دروغین و بسیار اغراق آمیز از کوسه ها نشان داد و موجب ایجاد ترس و وحشتی بی دلیل از همه انواع کوسه ها در میان مردم شد . بعد از نمایش این فیلم ، میل به " کوسه کشی " در دنیا رو به فزونی نهاد و برخی از انواع کوسه ها به دلیل شکار بی رویه از بین رفتند . با تبلیغات دروغینی که فیلم های سینمایی درباره کوسه ها ساختند ، سال هاست که عموم مردم دنیا دیگر میل و رغبتی به نجات نسل کوسه ها ندارند . در پوستر فیلم آرواره ها تصویر کوسه سفید ده برابر اندازه واقعی اش نشان داده شده است

گردآوری ، تألیف و ترجمه : سعید پروین

مرکز غواصی بین المللی مارینا www.IranMarina.com

استفاده از مطالب این مقاله به شرط امانت داری و رعایت اخلاق حرفه ای (درج منبع و نویسنده) آزاد می باشد